

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

říjen 2000 / ročník 1

Proč zrovna růst?

Stále více ekonomů, a obzvláště těch v politických funkcích, nedokáže vyslovit větu, aby se v ní neobjevil termín *hospodářský růst*. Hned v následující větě obvykle zazní, že proto, abychom jej dosáhli (my všichni (!) žijící v tomto státě), musíme cosi vykonat, resp. tito ekonomové-politici to z „našich“ peněz „rádí“ za „nás“ vykonají – něco zakáží, něco zadotují, něco, co nikdo kromě nich nechce, nechají vyrobit či postavit. „Růst je naší prioritou!“, hřímají z televizních obrazovek.

Ponecháme stranou problém, že růstem je míněn nárůst jedné z nejobjednějších (makro)ekonomických veličin – hrubého domácího produktu. Už tato skutečnost sama o sobě zpochybňuje celé politické úsilí o vyšší růst. Je zde ale ještě jedna, mnohem zásadnější nesrovnalost: Proč zrovna růst? Proč by měl být celkový růst výroby v zemi cílem, kterému by se mělo vše ostatní podřizovat. A tím „ostatním“ není nic jiného než svoboda – svoboda rozhodovat o svém majetku, o svém volném čase, o výši svých úspor, o vzdělání svých dětí... Mnoho lidí si ani neuvedomuje, že před takovou volbou stojí. Vlastně nestojí, protože politici rozhodnou, a tím připravují lidi nejen o jejich majetek, ale i o možnost volby. Nejen že se tedy člověk stává materiálně chudším, ale jeho život se stává plošším a člověk se stává stále méně a méně nezávislým. To je ovšem pro politiky ta nejpříznivější situace.

Náměstek místopředsedy vlády Mertlíka Jan Mládek opakovaně bezostyšně prohlašuje, že nastal čas, aby byla centrálně opět dána podoba českému školství na několik desítek let dopředu. Je prý třeba, aby elita národa zasedla (pravděpodobně takoví experti u moci jako on sám, socialistický ministr školství Zeman, který prohlašuje, že filosofové nepřispívají k růstu ekonomiky a jejich množství se musí omezit, a možná ministr průmyslu Grégr, který je

Jan Mládek: „Vím, co je pro Vás dobré...“

(pokračování na straně 2)

Globalizace po 1000. a prvé

Dan Šťastný

Je možná dosti troufalé pokoušet trpělivost čtenáře tématem dnes tak frekventovaným, jako je globalizace. Obrovské množství různých nesmyslných argumentů a požadavky velmi radikálních změn nás snad ale ospravedlňují k tomu, abychom se pokusili proces globalizace vylíčit v poněkud jiném světle. Naším záměrem je zde prozkoumat smysluplnost stále více populární antiglobalizační doktríny, jejímž ústředním tématem je útok na soukromé vlastnictví.

Z definičních důvodů nejprve připustíme, že *ekonomická globalizace* představuje rostoucí integraci jednotlivých ekonomik způsobenou mj. odstraňováním administrativních překážek pohybu zboží a kapitálu. Podívejme se, k čemu všemu tento proces údajně vede. Jednotlivé argumenty jsme se pokusili roztřídit do následujících tří skupin:

Obvinění #1: Ekologické škody

Začneme nejprve snad nejrozšířenějším tvrzením, že globalizace vede k ekologickým škodám. V této souvislosti je třeba se vyhnout dvěma mylným konceptům:

- „Pravicový anti-ekologismus“ má sklony jakékoliv ekologické problémy popírat a bagatelizovat. Odmítá brát na životní prostředí ohled, nepovažuje ho za něco, co mohou lidé (příjemnějším do určité úrovně materiálního bohatství) preferovat.
- „Ekologismus – fanatické ochrannářství přírody“ povyšuje životní prostředí nad ostatní statky. Odmítá jakékoliv poškozování přírody (znečištění). Právě takto smýšlí mnoho odpůrců globalizace.

Drtivá většina lidí však považuje kvalitu životního prostředí za něco, co jejich blahobyt ovlivňuje, a v naprosté většině preferují lidé jeho menší poškození před větším. Pokud někdo poškozuje životní prostředí *někoho jiného*, není to prostě „jedno“, jak tvrdí zastánci prvního konceptu, stejně jako není jedno, když někdo poškozuje automobil někoho jiného. To ovšem na druhou stranu neznamená, že lidé nutně preferují (nebo že by preferovat *měli*) nulové znečištění, o jaké usilují zastánci druhého konceptu. Dosažení nulového poškozování životního prostředí by totiž předpokládalo nejen nepoužívání automobilů, ale (a to platí i pro zastánce této myšlenky) i nespalování dřeva v jeskyni, nevydechování a v konečném důsledku tedy neexistenci člověka!¹ Existuje proto určitá kombinace poškození životního prostředí na straně jedné a množství statků (při jejichž výrobě k takovému poškození dochází) na straně druhé, kterou lidé preferují před kombinací nulového znečištění a žádných statků (tedy *smrtí*). Budeme-li mít toto na paměti, uvědomíme si, že pokácený strom nebo kamión vezoucí zboží *může* (toť odpověď pro první skupinu), ale *nemusí* (toť odpověď pro druhou skupinu, pro odpůrce globalizace) být pro člověka zlem.

Podívejme se nyní na mechanismus, jakým globalizace údajně poškozuje životní prostředí:

globalizace \equiv větší svoboda obchodu \Rightarrow vyšší výroba a spotřeba \Rightarrow větší objem zpracovávaných surovin a přepravovaného zboží \Rightarrow větší poškození životního prostředí

Pomineme-li skutečnost, že některé kauzální vztahy v tomto mechanismu jsou v rozporu s jinými údajnými důsledky globalizace,² existuje zde jeden pro život lidstva vcelku zásadní problém. Je jím skutečnost, že ke stejnému poškozování životního prostředí dochází i ve *vnitrostátním měřítku*. A nejen to, dochází k němu i v měřítku *mezi-regionálním*, *mezi-městském*, *mezi-rodinném* a v principu, jak jsme naznačili výše, i na úrovni *každého člověka*. Kde potom učinit smysluplnou hranici, nemá-li každý člověk na místě zemřít, aby svojí

(pokračování na straně 2)

¹ Takto (za)chráněná příroda by však potom jen těžko byla „životním“ prostředím!

² Platí-li kauzalita *větší svoboda obchodu* \Rightarrow vyšší výroba a spotřeba a považujeme-li vyšší (dobrovolnou) spotřebu za znak vyššího blahobytu, potom není jasné, jak může globalizace vést zároveň k chudobě, tedy nižšímu blahobytu. Jak uvidíme níže, zastánci tohoto argumentu se snaží tuto rozporuplnost jejich tvrzení vyvrátit poukazem na skutečnost, že navzdory růstu celkové spotřeby se spotřeba těch nejchudších snižuje, a tak hladovějí a chudnou.

Proč zrovna růst?

(pokračování ze strany 1)

k smíchu i samotným socialistickým ministrům, a to nejen svou snahou o rozvoj učňovského školství na úkor univerzálního středoškolského vzdělání), zavedla povinnou výuku angličtiny, výpočetní techniky a naplánovala počty studentů vysokých škol pro příští desetiletí. Vše je to prý nutné kvůli úspěchu na globálních trzích, který je nutným předpokladem ekonomického růstu! Co si přejí rodiče či studenti samotní, je prý nedůležité. Angličtina a růst, to je to, co musí všichni chtít.

Podobnou posedlost růstem nelze přehlédnout ani v oblasti spoření. Mnozí ekonomové navrhnou nahradit současný státní průběžný důchodový systém systémem kapitálovým, jenž má být založený na povinném kapitálovém spoření. Důvod? Lidé *musí* spořit, protože úspory jsou zdrojem investic a ty zase zdrojem ekonomického růstu. Nechat rozhodnutí o množství úspor na rozhodnutí jednotlivců by prý mohlo vést k nedostatečné výši úspor a podvázání růstu!

Není málo těch, kteří se domnívají, že je třeba zabránit některým lidem, aby vydělávali díky své práci více než lidé ostatní. Je prý nutné jim část peněz sebrat a přinutit je více pracovat, i když by si mohli užívat rekreace a volného času. (Jsou mezi nimi i nositelé státních vyznamenání za zásluhy). Je pravda, že když budou lidé více pracovat, pravděpodobně také více vyrobí. Proč ale nutit někoho více pracovat, když sám ze své vůle nechce? Tím důvodem má být růst!

Přerozdělování i více než polovina celkového důchodu přes veřejné rozpočty se stalo samozřejmostí. Výdaje vlády prý rozhybají, nastartují či podpoří růst hospodářství, případně zajistí, aby se vyrábělo dostatečné množství tzv. veřejných statků. Úcta k soukromému vlastnictví prý začíná až poté, co se tato část z majetku jednotlivců odečte. Navíc každý je vystaven neustálému ohrožení tzv. vyvlastněním za náhradu, kdy kvůli ekonomickému růstu (snížení transakčních nákladů) musí mít prý nad soukromým zájmem navrch tzv. veřejný zájem.

Kdyby se dva sousedé domluvili na třetího, že mu seberou polovinu jeho platu, aby mu proti jeho vůli naspořili na stáří tam, kde oni uznají za vhodné, postavili mu na zahradě silnici, protože je to nejkratší možná cesta mezi jejich pozemky, nutili proti jeho vůli jeho dceru, aby se učila čínsky, protože Číňanům bude patřit příští století, a ještě v případě, že přesto vydělává více než oni dva, mu sebrali další peníze, aby musel jak on, tak i jeho dcera pracovat, a ne opalovat se na zahradě a číst staré knihy, a to všechno proto, aby jejich celkový růst byl větší než rok předtím, snad by to stále ještě mnohým přišlo přinejmenším podivné. Když ovšem k podobným „podivnostem“ dochází ve větším měřítku, málokdo se nad činností takovýchto „sousedů“ ve prospěch růstu (!) pozastaví.

Jakkoli je tento příklad zjednodušující, plně vystihuje povahu procesů, ke kterým pod pláštěm demokratického rozhodování dochází. Lidé by si měli uvědomit, že ani ministr Grégr, ani náměstek Mládek, ani nikdo jiný nemají právo rozhodovat o vzdělání jejich dětí, o tom, kolik každý utratí a uspoří, o tom, jak dlouho bude pracovat a kolik času zvolí pro odpočinek. Nechť si každý zvolí svůj vlastní „růst“. Chtějí-li naši ministři a někteří rádobyeconomové „růst“ či učit se anglicky, ať se učí a produkují užitečné věci, jak je jim jen libo, pakliže to dokáží. Ať ale nebrání lidem anglicky se neučit, „nerůst“ a nespořit. Respekt k názorům a majetku ostatních, vědomí omezenosti svého rozumu a skromnost jsou vlastnosti, které přesto, že je politici asi kolem sebe nevidí často, stále existují a mají i své kouzlo.

Josef Šíma

Globalizace po 1000. a prvé

(pokračování ze strany 1)

činností nepoškozovat přírodu?³

Poškozování životního prostředí je problémem, nicméně problémem, který s globalizací může souviset pouze do té míry, do jaké představuje globalizace vyšší nároky na suroviny a větší objem přepravy. Není tedy nutným důsledkem globalizace, zrovna tak jako globalizace není jeho jedinou možnou příčinou.

Obvinění #2: Sociální rozdíly / nárůst chudoby

Druhým klíčovým argumentem odpůrců globalizace je tvrzení, že globalizace způsobuje sociální rozdíly a chudobu, bídu.

Globalizace představuje integraci hospodářství, umožněnou odstraňováním překážek, stojících v cestě dobrovolné kooperaci – směně – mezi lidmi z rozdílných států. Jak může být směna, tedy dohoda dvou subjektů, že si dobrovolně vymění určité statky, příčinou *snížení* blahobytu? Subjekty k této směně přistupují právě proto, že si toho, co ve směně získávají, cení více než toho, čeho se při ní vzdávají; jinými slovy, že *oba* od směny očekávají blahobyt *vyšší!* Kdokoliv má strach, že mu určitá směna sníží blahobyt, se takové směny jednoduše neúčastní. A globalizace, spočívající, jak sami její odpůrci uznávají, v odstraňování *překážek* ve směně, nikoho ke směně *nenutí*, pouze mu ji *umožňuje*. Žádná dobrovolná směna (a tedy ani globalizace) nemůže nikdy pro žádného z jejích účastníků představovat snížení blahobytu.

A co třetí strany, které se směny neúčastní, nemůže být jejich blahobyt v důsledku směny druhých snížen? Ano, k tomu dojít může. Továrníkovi se například může stát, že lidé nebudou chtít jeho výrobky, ale výrobky jeho konkurenta (od něhož nebylo lidem předtím *dovoleno* zboží odebírat), a on bude proto nyní jejich jednáním „poškozen“. Potom nebude ani on chtít služby svých pracovníků, propustí je a „poškození“ (tentokrát jeho jednáním) budou zase oni. A nemusí jít nutně pouze o továrníky, kteří přišli o odbyt, a zaměstnance, kteří přišli o práci. Poškozen může být například misantrop, bude-li třeba jen tušit, že někde proběhla nějaká směna, která blahobyt jejich účastníků zvýšila! Problém s tímto pojetím „poškození“ (poklesu blahobytu) je ten, že jeho logikou se lze dobrat k nepovolení žádné směny,⁴ nejen směny mezinárodní. Jeho aplikace vede ke světu, kdy je nejen každý stát, ale i každé město a každý jednotlivec soběstačný (neexistuje dělba práce ani směna) a dokonce nic nedělá, aby někoho druhého náhodou „nepoškodil“ a „nesnížil“ mu tak blahobyt. Stejně jako argument o poškozování životního prostředí vede i tento argument v konečném důsledku k vyhynutí lidstva.

Takové pojetí „poškození“ blahobytu je tedy absurdní – jeho požadavkům nelze nikdy vyhovět. I kdybychom však jeho absurdnost zmírnili tak, aby je šlo použít jen jako argumentu pro zákaz pouze takové směny, v důsledku níž přijde někdo o příjem (tzn. kdybychom vyloučili například závist a veškeré další subjektivní faktory, které mohou vést k poškození blahobytu), zjistili bychom, že svět bez takových směn by jen málokterým ze zastánců tohoto konceptu poškození připadal lákavý. K takové směně totiž dochází vždy ve chvíli, kdy přijde někdo s něčím *lepší* než doposud, ať už se jedná o *produktivnější* technologii nebo o *spotřebitel*sky *atraktivnější* zboží. Postavení těchto směn mimo zákon by v danou chvíli tento svět zakonzervovalo a zmrazilo jakýkoliv pokrok. Kdyby k němu došlo hned zpočátku, lidstvo (lépe řečeno, izolované tlupy sběračů) by dodnes zápasilo o holé živobytí. Právě díky pokroku, nejlépe podporovanému systémem soukromého vlastnictví – *kapitalismem*, mají dnes lidé (včetně demonstrantů *proti* kapitalismu) nejen mobilní telefony a internet, ale i dostatek potravin k samotnému životu.⁵

Ačkoliv tedy nelze nikdy vyloučit, že blahobyt nějaké třetí, nezúčastněné strany bude v důsledku směny dvou stran poškozen, neznamená to, že nejsme schopni o vlivu směny na třetí strany vůbec nic říci. Můžeme totiž prohlásit, že v důsledku směny všechny její zúčastněné strany získávají, aniž byl poškozen (nikoliv blahobyt, ale) *majetek* třetích osob. Ten se může změnit pouze do hodnoty, kterou mu přisuzují ostatní, fyzicky však zůstává nedotčen.

Mají-li tedy odpůrci globalizace chudnutím na mysli ztrátu majetku, potom se mýlí, když tvrdí, že globalizace vede k chudobě některých lidí. Jak jsme totiž viděli, globalizace nikomu žádný majetek nebere, naopak umožňuje jeho lepší využití tím, že držitelé majetku dávají volnější ruku (větší *moc* – viz dále) v tom, jak se svým majetkem naloží.

³ Nakonec i mrtvý člověk představuje „poškození“ přírody, nemluvě o tom, kdyby takových bylo 6 miliard. Tato extrémní úvaha jenom dokazuje absurdnost myšlenky dosáhnout nulového poškozování přírody.

⁴ Teoreticky lze mít touto logikou výhrady nejen proti každé *směně*, ale i proti každé *změně*. Stává se tak nástrojem obhajoby jakéhokoliv *statu quo*.

⁵ To platí všude tam, kde kapitalismus v méně či více okleštěné formě *existuje*. Tam, kde kapitalismus není, toto mnohdy neplatí... Viz dále.

Má-li být tvrzení odpůrců globalizace pravdivé, musejí mít chudnutím na mysli snížení životní úrovně některých lidí v důsledku snižování příjmů, které dostávají od zbytku populace. Ty jsou determinovány tím, do jaké míry si jejich majetku zbytek populace cení. V případě, že se tato míra mění (a v praxi tomu tak je), může potom k poklesu příjmů některých lidí docházet. Ruku v ruce s tím jde samozřejmě možnost nárůstu sociálních rozdílů: pokud bude zítřka rozdíl mezi příjmy pana X a příjmy pana Y vyšší než dnes, potom sociální rozdíl mezi nimi bezpochyby zítra vzroste. V tomto a jenom v tomto smyslu tedy skutečně globalizace může vést jak k chudobě, tak i k nárůstu sociálních rozdílů.⁶

V této souvislosti je však třeba si uvědomit závažnou skutečnost: Každé zvýšení sociálních rozdílů mezi pány X a Y znamená snížení sociálních rozdílů mezi panem Y a nějakým panem Z, jehož příjem je nyní vyšší! Typickým příkladem této skutečnosti je třeba onen zatracovaný dovoz levného zboží z rozvojových zemí (umožněný právě snižováním obchodních bariér), v důsledku něhož se v některých odvětvích ve vyspělých zemích snižuje počet pracovních příležitostí. Odpůrci globalizace v takovém případě možná správně poukazují na to, že ve vyspělé zemi došlo mezi některými lidmi k nárůstu sociálních rozdílů, avšak nikdy nezmíní skutečnost, že došlo též ke snížení sociálních rozdílů mezi lidmi z vyspělých zemí na jedné straně a pracovníky v rozvojových zemích na straně druhé. Rovněž možná správně poukazují na to, že ve vyspělých zemích došlo u některých lidí k nárůstu chudoby, ale zapomínají zmínit, že v zemích rozvojových byla chudoba snižena.

Oblíbeným trikem odpůrců globalizace je říkat, že pracovníci v rozvojových zemích „pracují jen za zlomek mzdy pracovníků ve vyspělých zemích, v ukrutných podmínkách, ukrutně dlouhou dobu a od ukrutně útlého dětství“, a proto v důsledku globalizace rovněž chudnou. Taková vize je sice pravdivá co do výčtu skutečností, ale zcela mylná co do závěru, které jim z těchto skutečností plynou. Alternativou pro pracovníky v těchto továrnách je totiž práce za ještě nižší reálné mzdy někde jinde, většinou v zemědělství. A to je nevyvratitelná skutečnost, neboť kdyby továrna lepší alternativou nebyla, nikdy by do ní pracovat nepřišli. V případě tolik odsuzované dětské práce platí totéž: alternativou jejich práce ve špinavé továrně není hra v mateřské školce, nýbrž práce za nižší mzdu někde jinde.⁷ Děti v rozvojových zemích nepracují, protože jsou jejich rodiče tyraní, nýbrž proto, že je zde produktivita práce v důsledku katastrofálního nedostatku kapitálu tak nízká, že by rodiče sami své (často početné) děti prostě neuživili. Skutečnost, že pracovní podmínky v rozvojových zemích připadají odborářům, ekologům a mnohým jiným z vyspělých zemí strašlivé, je pochopitelná – jejich pro-

duktivita práce je (mj. v důsledku nahromaděného kapitálu (!) – viz dále) natolik vysoká, že si mohou dovolit pracovat méně a svým dětem dopřát ten luxus, že do svých 18 či více let mohou pouze konzumovat, a niž by cokoliv produkovaly. Na druhé straně jejich snaha prosadit své „standarty práce“ do rozvojových zemí, což ospravedlňují zájmem „o spravedlivé ocenění práce lidí v rozvojových zemích“, přinejmenším nedává smysl. Buď jim jde (a to je pravděpodobné) o vlastní příjem, a tak se snaží zničit všechny důvody, které by vedly jejich současné zaměstnavatele přesunout výrobu do rozvojové země a dát práci tamějším lidem. Nebo jim jde o snížení chudoby v rozvojových zemích (a to je velmi nepravděpodobné), a měli by se proto prosazování těchto standardů vzdát. Je zjevné, že se vydávají první cestou, neboť největší protekcionismus ze strany vyspělých zemí je namířen proti produkci pracovních náročných odvětví z rozvojových zemí – textil, obuv, zemědělské produkty...

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že globalizace 1) může vést k „poškození“ blahobyti, ale *nevede* k poškození majetku žádného člověka; 2) může vést k poklesu příjmu některých lidí z jejich majetku (práce), a tím pádem i k nárůstu sociálních rozdílů mezi určitými lidmi, což je ovšem vždy *doprovázeno* zvýšením příjmu jiných lidí z jejich majetku (práce) a snížením sociálních rozdílů mezi jinými lidmi. Není tedy vůbec jasné, kde se bere jistota odpůrců globalizace, se kterou prohlašují, že globalizace k těmto jevům jednoznačně směřuje.

I kdybychom však připustili, že globalizace skutečně vede *jednoznačně* k nárůstu chudoby a sociálních rozdílů, ani potom není zřejmé, zda je na tom něco špatného. Notoricky omílaná data o nerovnosti („dvacet procent lidí spotřebuje osmdesát procent produktu“ apod.) zapomínají na zcela zásadní skutečnost. Produkt není „koláč“, který je třeba *nějakým způsobem* mezi obyvatelé této planety rozdělit. Není to tak, že by prostě nějaké podlé instituce (natož potom mezinárodní organizace typu IMF/WB nebo WTO – ty dělají opak) dávaly většinu tohoto „koláče“ bohatým a chudé chtěly ignorovat. O dělení tohoto „koláče“ ve skutečnosti nikdo nerozhoduje, jednoduše proto, že žádný *problém* rozdělování vůbec neexistuje! Tento „koláč“ je tvořen milióny různých zboží a služeb, které je třeba nejdříve „upéct“. Takto vytvořené jednotlivé „koláčky“ jsou prostě v rukou těch, kteří je upekli. Ti si je buď sami „snědí“, nebo je s někým dobrovolně smění za jiné. Rozvojový svět spotřebává zanedbatelnou část celkového světového produktu nikoliv proto, že jeho většinu spotřebují lidé ve vyspělých zemích, nýbrž právě proto, že tuto zanedbatelnou část produkují! I kdyby tedy byly statistiky nerovnosti správné (jako že nejsou, neboť neměří skutečné „koláčky“, ale pouze finanční toky při jejich směňování), vyplývá z nich, že je něco v nepořádku.

Naopak, kdyby „upečené koláčky“ patřily všem (a ne pouze těm, kteří je „upečou“), potom nejenže by se nikdo jejich „pečením“ nezabýval, ale vznikla by obrovská nerovnost (a skutečná nespravedlnost) mezi produktivním úsilím a prospěchem – spotřebou.

Obvinění #3: Moc nadnárodních monopolů / nedemokratičnost

Poslední sadou argumentů odpůrců globalizace je tvrzení, že globalizace je příčinou vzniku nadnárodních monopolů disponujících velkou a „nedemokratickou“ mocí.

Předjeme nejprve k termínu *monopol*. Ve svém původním významu vyjadřoval výsadu, výhradní právo určitého subjektu podnikat v určitém odvětví – ve výrobě soli nebo třeba v dovozu kávy. Pokud měl někdo monopol, potom byl z definice na trhu jediným prodávajícím. Pozdější pojetí tohoto termínu bralo v úvahu pouze důsledek, nikoliv jeho příčinu – monopolem se stal kdokoli, kdo byl na trhu sám, ať už příčinou tohoto stavu bylo cokoliv. Dnes, sto let poté, co se stát ujal role bojovníka proti monopolům, zůstávají na jednu stranu skutečné monopoly často bez povšimnutí (není divu, všechny jsou státní – pošta, síťová odvětví, bankovníctví, apod.) a na druhou stranu je monopolem označován (a dle toho náležitě potrestán) každý, kdo zapadá do úřednickovy arbitrární definice „monopolu“ (Microsoft, před ním IBM, pivovary, hypermarkety apod.). Ti „nejhorší“ ze všech jsou potom „monopoly nadnárodními“.

Jakou *moc* tedy dnešní „monopoly“ mají? Mají značnou (nikoliv však absolutní) moc při rozhodování o svém majetku. Mohou např. do jisté míry rozhodovat o tom co, kde a jak vyrábět. Naprosto stejnou moc má ovšem *každý* vlastník jakéhokoliv majetku, nejen velké či dokonce nadnárodní korporace, disponuje jí doslova každý jednotlivec! Naopak, ten, kdo se zaměřuje na co největší zisk (z čehož jsou nadnárodní korporace ze strany odpůrců globalizace zcela právně obviňovány), je nucen nakládat se svým majetkem tak, aby byl zdrojem zboží (služeb), kterých si ostatní lidé nejvíce cení. Množina možností, jak se svým majetkem naložit, je proto u (peněžní) zisk maximalizujících nadnárodních „monopolů“ dokonce *omezenější* než u vlastníků, jimž „jen o zisk“ nejde!

Žádnou další moc přesahující jejich majetek nadnárodní korporace nemají. Je potom jejich moc „demokratická“? Jistěže *není* – stejně jako moc každého člověka si vybrat, co bude mít k večeři. Pokud se má „demokratičnost“ na mysli podřízení této moci nějaké lokální (demokratické) státní moci, potom je moc nadnárodních korporací stejně omezená jako moc jakéhokoliv jiného subjektu, neboť podléhá stejným pravidlům, a proto se ani v takové „demokratičnosti“ nemohou nadnárodní korporace od ostatních subjektů lišit.

Odpůrci globalizace často o nadnárod-

⁶ Chudoba a sociální rozdíly se často zaměňují. Lidé mají sklon vnímat bohatství (a chudobu) v relativním měřítku jako jejich postavení vůči ostatním. Postačující podmínkou pro zvýšení chudoby je potom z definice jakýkoliv nárůst sociálních rozdílů, aniž by se absolutní reálný příjem kohokoliv snížil.

⁷ Termín *rozvojové země* je eufemismem, který vzbuzuje dojem, že se takové země rozvíjejí. Rozvoj v těchto zemích je však velmi sporadický, mnohdy žádný či dokonce negativní (úpadek). Daleko vhodnějším označením by proto byl původní termín *zaostalé země*, který je však dnes tabu.

⁸ To platí v tom lepším případě. V horším případě prostě živoří z toho, co kde (v popelnicích a na skládkách) najdou.

ních monopolech mluví (ve snaze o pejorativní označení) jako o (*nadnárodním*) kapitálu. Není jasné, zda mají tímto termínem na mysli totéž co ekonomie, avšak pokud ano, je jejich představa o něm (jakožto o příčině chudoby) naprosto mylná. Je-li něco, co pomohlo lidstvu dospět do stádia, kdy člověk nemusí ve snaze uspokojit své potřeby spoléhat na to, co v přírodě najde (ale může si něco *sám vyrobit*), pak je to právě kapitál. I ty nejprimitivnější živočišné národy dnes nějaký kapitál používají. Ve srovnání s vyspělým světem jsou tyto národy relativně chudé právě proto, že zde existuje méně tohoto kapitálu. Spojení mezi kapitálem (popř. kapitalismem) a chudobou je zcela opačné. Malá produktivita lidí v rozvojových zemích, způsobená nedostatkem kapitálu, je příčinou dvou jevů: 1) nízkého podílu produkce (a spotřeby) rozvojových zemí na celkové světové produkci, a 2) větších rozdílů v příjmech lidí uvnitř těchto rozvojových zemí.⁹ Brojí-li tedy odpůrci globalizace *proti* kapitálu, vyslovují se minimálně ve prospěch *větší* chudoby a *větších* sociálních rozdílů.

Výše jsme se zmínili, že jedním ze smrtelných hříchů korporací, popř. kapitálu, je v očích odpůrců globalizace orientace na zisk z jejich činnosti. Je třeba si uvědomit, že existence peněžního zisku je vždy a bez výjimky důkazem toho, že ten, kdo jej dosáhnul, poskytnul někomu jinému užitečnou službu, nikoliv že učinil někoho chudším než předtím! Čím většího zisku dosáhnul, tím více užitečných služeb ostatním poskytnul, tím více zvýšil ostatním blahobyt. I kdyby byl svět tvořen lidmi, kteří mají zájem pouze co nejvíce pomáhat druhým, museli by se dle (potenciálních) zisků alespoň orientovat. Jinak by nebyli schopni vůbec identifikovat způsoby, jakými lze ostatním nejvíce pomáhat.

Jak vidíme, globalizace tedy k žádné zvláštní moci nějakých subjektů *nevede* a veškerá moc, kterou v procesu globalizace nadnárodní korporace disponují, je *stejně* (ne)demokratická jako moc kohokoliv jiného. Útoky na kapitál a ziskový motiv jsou projevem ignorace a jsou zcela nesmyslné.

... a proto: „Smrt kapitalismu!“?

Prozkoumali jsme tři směry, kterými jsou vedeny argumenty o negativním vlivu globalizace. Všechny tři jsou předkládány za účelem přesvědčení veřejnosti, že proces globalizace je třeba zastavit (popř. alespoň pozměnit). Požadují „smrt kapitalismu“, systému, který je příčinou globalizace. Závěrem se tedy podívejme na to, co je kapitalismus a jak se požadavek po jeho „smr-

ti“ jeví ve světle zmíněných tří směrů argumentace.

Kapitalismus je trochu zprofanované označení společenského systému postaveného na majetkových právech. (Vhodnějším termínem bez „imperialistických“ konotací by bylo *laissez-faire*). Od nedotknutelnosti majetkových práv se odvíjí možnost nenásilné směny a zároveň nepřipustnost *iniciace* násilí. Globalizace jakožto obchodování a investování je proto bez výjimky formou *pokojné spolupráce*, nikoliv násilím.

Viděli jsme, že požadavky po nepoškození životního prostředí jsou absurdní. Celý problém nabývá smyslu (a řešení) pouze tehdy, uvažujeme-li o životním prostředí jako o atributu majetku. Potom je možné rozlišovat poškozování přírody, kterým majetek porušován *není* (např. kácení *vlastních* stromů) a kterým porušován *je* (např. nová továrna poškozující ovzduší svého *sousedu*). Kapitalismus je proto v rozporu s jakýmkoliv poškozováním životního prostředí druhého typu a označovat ho jako příčinu tohoto poškozování je nesmyslné. Samozřejmě, že dochází (jak jsme výše připustili, i v rámci globalizace) též k poškozování prvního typu – např. výstavbou dálnic nebo letišť bez svolení subjektů poškozených zvýšenými zplodinami a hlukem (nemluvě o znárodnění jejich půdy!). To je však pouze důkazem toho, jak *málo* jsou dnes v praxi kapitalistické principy vynucovány, na čemž mají odpůrci globalizace svůj podíl.

Dále jsme viděli, že kapitalismus vede k bohatství (kde je více kapitalismu, tam je i podle standardů samotných odpůrců globalizace vyšší životní úroveň) a k menším sociálním rozdílům (kde je kapitalismus, tam jsou nižší sociální rozdíly). Brání-li vyspělé státy svým obyvatelům nakupovat zboží z rozvojových zemí, jsou tím sice rozvojové země (podobně jako spotřebitelé ve vyspělých státech) poškozeny, ale nejedná se o projev kapitalismu. Tento druh argumentů je tedy naprosto mylný.

Nakonec jsme viděli, že nadnárodní korporace mají stejně „velkou a demokratickou“ moc jako kdokoliv jiný. Skutečnost, že státy světa, posedlé „vytvářením pracovních míst“, jsou ochotny brát bohatství svým lidem a platit nadnárodním korporacím příspěvky na pracovní místa apod., je opět důsledkem nedostatečného kapitalismu, nikoliv jeho absolutní nadvlády. A i kdyby, tak viníky jsou především státy a nikoliv nadnárodní korporace! Odpůrci globalizace navíc na jednu stranu tvrdí, že se jim nelíbí moc monopolů, ale na druhou stranu odsuzují kapitalistickou konkurenci a požadují její odstranění zákazem obchodu! Poslední

sada argumentů je tedy od základu zmatená a nesprávná.

Celá anti-globalizační doktrína je rozporuplným a nesmyslným konceptem. Na toto hnutí se nabalují marxisté a anarcho-komunisté se svojí „*eat-the-rich*“ nenávistí k majetku a jakékoliv rozdílnosti (nejednotnosti), fanatičtí ekologisté a „multikulturalisté“ se svojí nenávistí pokroku a jakékoliv jednotnosti, a to vše završují destruktivní „aktivisté“, soustředící se stupidně na restaurace McDonald's, jejichž existence nevede ani k jednomu z údajných důsledků globalizace.¹⁰

Veškeré argumenty a problémy, které tato doktrína používá a odhaluje, jsou postaveny paradoxně na stejné špatné ekonomii a filozofii, na níž stojí organizace typu IMF/WB. Tyto organizace nemají s kapitalismem mnoho společného: jedna řídí měnové otázky světa – je založena na umělých papírových penězích s *nuceným*, nikoliv dobrovolným oběhem, a druhá usiluje o pokrok a eliminaci chudoby a sociálních rozdílů – organizuje megalomanské rozvojové projekty z prostředků získaných násilím. To, že jejich činnost je často v rozporu s jejich cíli (přidělí-li rozvojovou pomoc diktátorům a zcela bezostyšně tak zadluží jejich nevinné poddané), není projevem jejich kapitalistického uvažování, nýbrž důsledkem neschopnosti těchto byrokratických struktur, nebo nemožnosti těchto cílů zvolenými prostředky (popř. vůbec) dosáhnout.

Jediného puncu serióznosti se celému tomuto hnutí dostává od politiků tím, že dennodenně dělají totéž – používají násilí k zákazům pokojných aktivit (regulace všeho druhu), k přerozdělování za účelem „odstranění chudoby“ (zdanění, tedy vyvlastňování) a v neposlední řadě k uspokojení svých přání utvářet svět dle svých představ. Dokud budou někteří z nich dokonce říkat, že je třeba pozorně argumentům odpůrců globalizace naslouchat, že na jejich argumentech je něco racionálního a že by proto proces globalizace měl být nejlépe pod jejich dohledem, bude boj s těmito skupinami velmi těžký.

Předplatné TERRA LIBERA

TERRA LIBERA

je vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Jeho vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.

⁹ Toto je skutečnost vykazovaná všemi statistikami: s rostoucí vyspělostí země klesají sociální rozdíly mezi lidmi v této zemi. Vysvětlením může být skutečnost, že rostoucí zásoba kapitálu zvyšuje produktivitu práce, což vede ke zvýšení mezd a zvýšení jejich úhrnu relativně k ostatním důchodům (třeba příjmům z vlastnictví půdy), neboť majitelem faktorů práce je (na rozdíl od půdy či kapitálu) každý člověk.

¹⁰ Restaurace McDonald's jsou franchisingovým systémem. Jediné, co je na nich globální, je myšlenka (logo a normy). Jejich existence tedy nevede ani k ekologickému poškození většímu než existence čehokoliv lokálního (neboť jsou zásobeny lokálně), ani k „vykořisťování“ levné pracovní síly (hamburgery se nevozí z Filipín do USA), ani k hromadění kapitálu (vlastní společnost je relativně malá, restaurace vlastní nájemci licencí).

Prominentní český sociolog (a, přirozeně, odpůrce globalizace) Jan Keller kritizuje u restaurací McDonald's mimo jiné jejich čistotu a uspořádanost, která v lidech údajně vzbuzuje falešný pocit, že celý proces probíhá bezbolestně, že při něm neteče krev. Není zjevné, jaké lidi má Keller na mysli – jen málokdo si myslí, že hamburgery v McDonald's nepocházejí z masa zvířat. (To se snad mohou domnívat, paradoxně, jen někteří odpůrci globalizace, kteří tyto hamburgery nazývají „piliňovými“...) Navíc, i kdyby takové lidi existovali, vztahoval by se tento „argument“ na velmi velkou skupinu restaurací, z nichž McDonald's rozhodně nepatří k těm nejčistším.

Viktor Piorecký, představitel Iniciace Proti Ekonomické Globalizaci (INPEG), na druhou stranu tvrdí, že se mu násilí páchané na majetku nelíbí, ale v případě restaurací McDonald's (a rovněž bank a obchodů) je pochopitelné a ospravedlnitelné, neboť tyto subjekty páchají ještě větší násilí, a proto je třeba násilí ze strany demonstrantů interpretovat jako sebeobranu! Bylo by jistě nesmírně zajímavé vidět seznam obětí, proti nimž použila tato restaurace násilí... Tato Pioreckého úvaha jenom ilustruje, že bez konceptu majetkových práv může každý za násilí považovat doslova cokoliv, co se mu nelíbí.